

מפגש יעקב ורחל – נשיקה ובכיה

מים ראשונים: כבר הקדשנו דף מיוחד בשם [והאבן גדולה על פי הבאר](#) להתנהגותו הלכאורה תמוהה של יעקב שמגולל את האבן המכסה את פי הבאר, שהושמה בין השאר לשם חלוקה צודקת של המים, טרם שנאספו כל העדרים. ותיירצנו מה שתיירצנו ועדיין הדברים קשים. והנה דבר נוסף תמוה שעושה יעקב כשהוא מגיע לחרן – התפרצותו הרגשית כלפי רחל כולל נשיקתה.

עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה פי רעה הוא: ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך: ויגד יעקב לרחל פי אחי אביה הוא וכי ברבקה הוא ותרוץ ותגד לאביה: (בראשית כט ט-יב).¹

ויגש וישק לו ... וישא עשו קלו ויבך: (בראשית פרק כז, פסוקים כז לח).²

בראשית רבה ע יא פרשת ויצא – יעקב, הרועים ורחל

"ויאמר להם השלום לו?" - השלום ביניכם לבינו? "ויאמרו שלום", ואם פִּטְטִים אתה מבקש, "והנה רחל בתו באה עם הצאן" (כט ו). זאת אומרת שהדיבור מצוי בנשים.³ "ויאמר הן עוד היום גדול, לא עת האסף המקנה". אמר להם: אם שומרי שכר אתם – "הן עוד היום גדול". ואם שלכם אתם רועים – "לא עת האסף המקנה".⁴ "עודנו מדבר עמם ורחל באה" – אמר רבן שמעון בן גמליאל: בוא וראה, כמה בין שְׂכָנוֹת לְשָׂנוֹת!⁵ להלן שבע היו ובקשו הרועים להזדווג להן, זהו שכתוב: "ויבואו הרועים ויגרשום" (שמות ב יז). ברם כאן, אחת היתה ולא נגע בה בריה, על שם: "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם" (תהלים לד ח) - לסובבים ליראיו.⁶

בראשית רבה ע יב פרשת ויצא – נשיקה של קרבות ובכי של ריחוק

¹ עבור יעקב, הבא בחוסר כל במקלו ובמנעלו וכסותו לעורו בלבד, עייף ויגע מהדרך מכנען לחרן שעשה ברגלו, הנס על נפשו מפני עשו אחיו ואביו ואמו לא הושיעו אותו, היה המפגש עם רחל, עם באר המים ומקום יישוב, מאורע מפעים ומעורר חיים. ועדיין, מדוע לא חש יעקב למה שרחל תגיב? ורחל עצמה שאולי התפעלה ממעשהו של יעקב, מה באמת היא חשה? ומה חשבו שאר הרועים שנכחו שם? האם שמחו גם הם לפגוש את הזר מרחוק בא ואשר גולל את האבן מעל פי הבאר בעצמו? מה הם חשבו על הנשיקה הספונטנית הזו?

² כבר מצאנו נשיקה ובכי בפרשת השבוע שעבר, בברכת יצחק ליעקב ולעשו, שהם האזכור הראשון של נשיקה ובכי בתורה ובמקרא. שם הנשיקה והבכי נפרדים ומתנגשים. הנשיקה – ליעקב, והבכי הוא של עשו. כאן יעקב מנשק ובוכה כאחת. האם הנשיקה והבכי בפרשתנו מזכירים את אלה של פרשת תולדות, בראשו של יעקב לפחות, האם שמע את עשו בוכה ומנשק ליצחק? כך או כך, נשיקה ובכי משולבים, מצויים שוב בפגישת יעקב עם עשו, בחזרתו לארץ בראש פרשת וישלח, ככתוב: "ויִרָץ עֶשׂו לְקָרְאָתוֹ וַיִּחַקְּהוּ וַיִּפֹּל עַל צְאָרָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ" (בראשית לג ד). ראו דברינו [מפגש יעקב ועשו](#) בפרשת וישלח. עוד שילוב של נשיקה ובכי, בספר בראשית, מצאנו בהתוודעות יוסף לאחיו, ככתוב בבראשית מה טו: "וַיִּנְשָׁק לְכָל אֶחָיו וַיִּבְךְ עֲלֵהֶם וְאֶחָיו כֵּן דָּבְרוּ אִתּוֹ" וכמו כן במפגש יעקב ויוסף, בראשית נ א: "וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְךְ עָלָיו וַיִּשָּׁק לּוֹ". לא מצאנו עוד נשיקה ובכי משולבים בכל התורה, אבל כן בשמואל א כ מא בפגישתם האחרונה של דוד ויונתן: "וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ עַד דָּוָד הִגְדִּיל, וּבְפִרְיֵת נְעָמִי מְעַרְפָּה כִּלְתָהּ, רוּת אִיִּד: "וַתִּשָּׁנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשָּׁק עֲרֵפָה לְחֻמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ". והרי לנו נשיקה ובכי בפגישה ובפרידה. ואנו נחזור ונתמקד בנשיקת יעקב את רחל ובכיו.

³ וגם בזר הבא מעבר לנהר. חכה עוד קצת עד שתבואנה הנשים הרועות, אומרים רועי חרן ליעקב, ואיתן תוכל לפטפט ולהאריך בדיבור. ראו אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מ הדרן בתכונות החכם מול תכונות הגולם: "על שהוא יודע – יודע, ועל שאינו יודע – אינו יודע. אלו אנשי חרן. בשעה שאמר להם יעקב: אחי מאין אתם? ויאמרו: מחרן אנחנו. ויאמר להם: הידעתם את לבן בן נחור? ויאמרו: ידענו. ויאמר להם השלום לו? ויאמרו: שלום (בראשית כט ד-ו). ואם לשיחה אתה מבקש, והנה רחל בתו באה עם הצאן (שם שם)". אז מי אמר שנשים מרבות שיחה?

⁴ והוא ממשיך לא סתם לפטפט עם הרועים (עד שתבוא רחל), אלא גם לעוץ להם עצות ...

⁵ בין שכנות טובה – רועי חרן והיחס שלהם לרחל בת לבן, ובין שכנות רעה – רועי מדין והיחס שלהם לבנות יתרו.

⁶ סדר המדרשים שהוא מלאכת העורך, איננו מחייב, אבל אנו מציעים לקרוא מדרש זה גם כעומד בפני עצמו, אך גם ברצף וכמעין מבוא למדרש הבא, שהוא העיקר לנושא שלנו. מדרש זה מציג את יעקב באור לא כ"כ חיובי: מה פשר כל השיח הזה עם רועי חרן והתחקור של בית לבן? "פִּטְטִים אתה מבקש"?! בה בעת, הוא מציג את רועי חרן, "אנשי המזרח" להלן, באור חיובי. בפרט בהשוואה לרועי מדין שהתנהגו באופן מאד קשה לבנות יתרו, כמתואר בשמות רבה א לב. כל זה רק מערים קושי על מעשי יעקב ליד הבאר, בפרט הנשיקה לרחל. הרועים מקפידים בכבודן של הנערות הרועות, ואין לרחל כל בעיה לרעות את צאן אביה בחברת הרועים הגברים. אבל זה הזר הבא מעבר הנהר, מה מעשיו כאן, מה הוא מבקש?

"ויהי כאשר ראה יעקב ויגש יעקב ויגל את האבן" (בראשית כט י) - אמר ר' יוחנן: כזה שהוא מעביר פקק מעל פי צלוחית.⁷

"וישק יעקב לרחל" (כט יא) - כל נשיקה של תפלות חוץ משלוש: נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים,⁸ נשיקה של פרישות.⁹ נשיקה של גדולה: "ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו וישקהו" (שמואל א י א).¹⁰ נשיקה של פרקים: "וילך ויפגשו בהר האלהים וישק לו" (שמות ד כז).¹¹ נשיקה של פרישות: "ותישק ערפה לחמותה ורות דבקה בה" (רות א יד).¹² רבי תנחומא אמר: אף נשיקה של קריבות, שנאמר: "וישק יעקב לרחל" - שהיתה קרובתו.¹³

"וישא את קולו ויבך" - למה בכה? אמר: אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה, מה כתוב בו? "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו בידו", ואני, לא נזם אחד ולא צמיד אחד!¹⁴ דבר אחר: למה בכה? שראה שאינה נכנסת עמו לקבורה. זה הוא שהיא אומרת לה¹⁵: "לכן ישכב עמך הלילה" (בראשית ל טו) - אמרה לה: עמך הוא שוכב, אין הוא שוכב עמי.¹⁶ דבר אחר: למה בכה? שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה. אמרו: מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה? שמשעה שלקה העולם בדור המבול, עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערוה. זאת אומרת שאנשי מזרח גדורים מן הערוה.¹⁷

שמות רבה ה' פרשת שמות - מעשה באח ואחות

"וילך ויפגשו בהר האלהים וישק לו" (שמות ד כז)¹⁸ ... אמרו רבותינו: כל נשיקות של תפלות הן, חוץ משלוש: נשיקה של גדולה, נשיקה של פרישות, נשיקה של פרקים...¹⁹ ויש אומרים: אף נשיקה של קריבות אין בה

⁷ כבר נדרשנו כאמור למעשה חריג זה של יעקב בדברינו [והאבן גדולה על פי הבאר](#) בפרשה זו בשנה האחרת. כאן רק נשוב ונשאל אם יש משמעות לסמיכות המדרשים (עיקר עניינינו הוא המדרש הסמוך)? האם הפגנת כוח זו של יעקב, שהפסוק מעיד עליה שבאה בעקבות ראייתו את רחל, באה מאיזו סערת רגשות שיכולה להסביר גם את הנשיקה ואת הבכי? ראו פירוש רד"ק להלן, שם הצענו אולי כיוון הפוך.

⁸ היינו של מי שלא ראה את קרובו או חברו פרק זמן נכבד. פגישה של זמנים.

⁹ של פרידה.

¹⁰ נשיקה של מתן כבוד. למלכות במקרה זה.

¹¹ במפגש משה החוזר ממדין למצרים עם אהרון אחיו שבא לקראתו. מפגש זה מתואר במדרשים רבים כשיא של אהבת אחים ותוך התבססות על הפסוק בשיר השירים ח א: "מי יתן קֶאֱח לִי יוֹנֵק קֶאֱח לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֲמַצְאָךְ בְּחוּץ אֲשָׁקֶךָ גַם לֹא יְבוֹזוּ לִי". ראו תנחומא (בובר) פרשת שמות סימן כד: "שהיו אוהבים זה לזה, ומחבבים זה לזה, שבשעה שנטל משה את המלכות, ואהרון כהונה גדולה, לא קנאו זה לזה, אלא היו שמחין, זה בגדולת זה, וזה בגדולת זה". ומעניין שהמדרש לא מונה כאן את הנשיקות בהתוודעות יוסף לאחיו ובמפגש יעקב ויוסף. ראו הערה 2 לעיל.

¹² מעניין שהדרשן מציין את פרידת ערפה (ממנה עפ"י המדרש יצא גלית הפלשתי), כדוגמא לנשיקה ראויה של פרישות, אבל לא את פרידתם של דוד ויונתן. ראו שוב הערה 2 לעיל.

¹³ בדרך זו הולכים מדרשים ופרשנים רבים, חלקם נראה להלן, שנשיקת יעקב לרחל הייתה של נשיקה של קרובי משפחה ואין בה משום חוסר דרך ארץ. חלקם גם מדגישים את הבכי ואת סערת הרגשות שהיה נתון בה יעקב וממילא לא היה בכך משום חוסר צניעות. ראו כמקדמה, פירוש העמק דבר בראשית כט יא: "... וגם בבכיה זו הראה לדעת שלא היתה בנשיקה זו פריצות ומחשבת אהבת אישות, כי אם אהבת קריבות אשר אם גם בחוץ ישק לה לא יבוזו לו". אבל מה עם רחל, כפי שכבר שאלנו? מה לה ולסערת הרגשות של הזר הבא מעבר הנהר? חתמה התורה וגם המדרשים ורוב הפרשנים נאלמו והשאירו לנו להרהר.

¹⁴ וזה באמת תמוה איך יצא יעקב מבית אביו ואמו ששילחו אותו לדרכו וברכו אותו, בעירום ובחוסר כל? מקצת מדרשים מסבירים שאלפיז בנו של עשו דלק אחרי יעקב וחס עליו ולקח ממנו את כל ממונו ובכך קיים את מצוות עשו אחיו להרוג את יעקב משום ש"עני חשוב כמת". (וכל זה קשור גם במלחמת עמלק שהוא מצאצאי עשו ואלפיז ואורב בדרך לבני ישראל ביציאתם ממצרים). ראו בהקשר זה מדרש אגדה (בובר) בראשית כט יג ופירוש ר' חיים פלטיאל לשמות יז ח. לעניינינו, בכיו של יעקב הוא בכי של מי שאין לו כל. האם ניתן לקשור בכי שכזה למעשה הנשיקה?

¹⁵ רחל ללאה.

¹⁶ הבכי של יעקב במפגש הראשון עם רחל הוא הבכי על כך שהוא רואה מראש שאהבתם והקשר ביניהם לא ימשכו לנצח והיא לא תשכב לצידו למנוחת עולמים. משהו בקשר הזה לא יתממש עד הסוף. אגב כך, אנחנו גם מבינים את רגש הצער העמוק של דברי רחל ללאה כשהיא מתחננת לקבל ממנה את הדודאים: "לכן ישכב עמך הלילה" - לעולם שהוא לילה, לנצח. רחל מוותרת על הנצח בשביל לזכות לפרי בטן בעולם הזה, ראו דברינו [הבה לי בנים](#), בפרשה זו. לעניינינו, האם ניתן לקשור בכי זה שצופה את אחריית הקשר בין יעקב לרחל עם הנשיקה הספונטאנית שיוצרת את תחילת הקשר? ראו דברינו [יעקב ורחל - השבר הגדול](#).

¹⁷ להלן נראה עוד את צניעותם של "בני המזרח" כפי שמשבח אותם מדרש בראשית רבה הארץ-ישראלי. דווקא על רקע צניעות זו, מנסה המדרש להתמודד עם מעשהו החריג של יעקב. ראו משנת רבי אליעזר פרשה ז: "... וכן הוא אומר: וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. ולמה בכה? ראה אנשים מלחשים אלו עם אלו, ואומרים: וכי בא זה לחדש עלינו דבר של ערוה. מיד בכה. להודיע שאינה נשיקה של תפלות, אלא של קריבות". משנת רבי אליעזר סוגר את מעגל הנשיקה והבכי, שנח לחשוב כעת שהיו ממש ביחד. נשיקת יעקב לרחל הייתה לא סתם "נשיקה של קריבות", אלא נשיקה של בכי. של התרגשות גדולה, עד שגם "אנשי המזרח", אנשי העיר חדר שגדרו עצמם מן הערוה ועדיין זכרון המבול בלבם, הבינו שאין זו נשיקה של חוסר צניעות, אלא יש בה משהו אמתי ועמוק. ראו התרגומים לפסוק: "וישא את קולו ויבך" שמדגישים את הרמת הקול. וכך אגב גם בעשו.

¹⁸ המדרש מדבר במפגש האחים, משה ואהרון שכבר נזכר בבראשית רבה לעיל, וכאן, בספר שמות, הוא מרחיב.

¹⁹ בחלק זה שהשמטנו, המדרש מביא פסוקים לכל אחת מהנשיקות שאינן של תפלות כפי שראינו במדרש בראשית רבה לעיל.

גנאי, שנאמר: "וישק יעקב לרחל" - שהיתה קרובתו. אמר רבי פנחס: מעשה היה באח ובאחות שהיה אחד מהם בגוש חלב ואחד מהן בבית מרון. נפלה דליקה בביתו של גוש חלב, באתה אחותו מבית מרון ונפלה עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו. אמרה לו: איני מורגלת לבא אליך, אלא פחדתי דהוית אחי באננקי ופלטת ממנה.²⁰

עבודה זרה יז ע"א, שבת יג ע"א - קרבה משפחתית

אמר ר' פדת: לא אסרה תורה אלא קרובה של גלוי עריות בלבד, שנאמר: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה". עולא כשהיה בא מבית המדרש, היה מנשק לאחותיו על ידיהן ויש שאומרים שהיה מנשקן על חזיהן. ופליגא דידיה אדידיה, דאמר עולא: קרובה בעלמא אסור, משום: לך לך, אמרין, נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב.²¹

בראשית רבה עד ב פרשת ויצא - מנהגי המזרח המשובחים

"וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה" (בראשית לא ד) - אמר רבן שמעון בן גמליאל: בשלושה דברים אני אוהב את בני המזרח: שאינן נושכים ואוכלים, אלא חותכים ואוכלים.²² ואין נושקין בפה, אלא ביד. ואין נוטלים עצה אלא בשדה, כענין שנאמר: "וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה" במקום רווח. המשל אומר: בשדה שיש בו איזגריין (שיחים? משוכות?), לא תאמר מילות מיסטורין.²³

רש"י בראשית פרק כט - שתיקה על הנשיקה

פסוק י: ויגש יעקב ויגל - כזה שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול:
פסוק יא: ויבך - לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמוס לקבורה. דבר אחר לפי שבא בידים ריקניות וכו'.²⁴

רד"ק בראשית פרק כט - כוחו של יעקב

ויגל את האבן - עם שלשה הרועים שהיו שם או הוא לבדו, והיה לו זה מברכת האל שנתן לו כח יתירה.²⁵

²⁰ סוף המדרש, הסיפור על האח והאחות, לקוח, כך נראה ממדרש שיר השירים רבה ראש פרשה ח, הדורש את הפסוק בראש פרק ח של שיר השירים: "מי יתן פֶּאֶחַ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֲמַצְאָהּ בְּחוּץ אֶשְׁקֶהָ גַם לֹא יָבוֹזוּ לִי". (נראה שמדרש שמות רבה ושיר השירים רבה מזינים זה את זה ומשמרים כל אחד קטע אחר של הסיפור שניתן לשחזרו מבין שניהם). האחות שמעה (אולי הרגישה בחוש) שנפלה דליקה בבית אחיה ומיהרה לבקר אותו. כשראתה אותו שהוא ניצל וחי ("פלטת ממנה") היא ממהרת לחבק ולנשק אותו ואיננה בושה מכך או מרגישה רגשי אשם כלפי הסביבה. היא אומרת בראש מורם (לכל מי שאולי הלעיז וריכל עליה): אינני בושה בעמעשי ואין זה מבזה אותי. אחי היה בצרה (אננקי) וניצל ממנה ואני אינני מתביישת להראות את שמחתי. המדרש מדבר כאמור על משה ואהרון, אבל נראה שאפשר לקחת אותו גם לנשיקתו של יעקב לרחל, שהם כאח ואחות (בני דודים), שהרי על משה ואהרון, הדברים פשוטים.

²¹ ההלכה איננה כר' פדת וגם עולא שנהג כפי שנהג עם אחיותיו, חולק על עצמו ("פליגא דידיה אדידיה") ומחמיר בקרובה בין נשים לגברים. אך ראו גם גמרא יומא סט ע"ב בסיפור על עקירת יצר הרע בתחילת ימי בית שני, שעקרו תחילה יצר עבודה זרה וכשבקשו לעקור גם את יצר עריות לא מצאו ביצה לאכול. סוף דבר אומרת הגמרא שם: "כחלינהו לעיניה, ושבוהו. ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקרבתה" - ניקרו את עיניו של יצר הרע והשאיירוהו והועיל הדבר שאין אדם מתגרה עוד כל כך בקרובי משפחתו. הרי לנו שיש סיוע גם מתקופת חז"ל שבפגישות משפחתיות ועם קרובי משפחה, אין בנשיקות וקרובה גופנית של חיבה משפחתית משום חוסר צניעות, בהכרח. כנגד כל אלה, אפשר להעמיד את מדרש בראשית רבה בפרשת וישב פרשה פה, על יהודה שנכשל בתמר: "ויראה יהודה, א"ר חייא בר זבדא: צריך אדם להיזהר עצמו באחות אשתו ובקרובותיו שלא יכשל באחת מהם. ממי אתה למד? מיהודה ויראה יהודה וגו', למה כי כסתה את פניה עד שהיא בבית חמיה". אבל שם באמת נגמר העניין בקרבה של ממש ודווקא משום שכסתה פניה ולא הכיר אותה. ובוודאי שמכל אלה, לא באנו להורות הלכה ומנהג.

²² עם מזלג וסכין. ובנוסחאות אחרות מוסיפים כאן משפט המשך: "ואין חותכים בשר אלא על גבי השולחן".

²³ פרשת ויצא הארוכה מכסה את כל עשרים שנות גלות יעקב בחרן, כאילו באה לחתום במהירות פרק זמן זה ולהחזירו לארץ ישראל. אם בתחילת הפרשה נושק יעקב לרחל ואיננו יודעים איך וכיצד בדיוק (האם זה חשוב?), בא מדרש זה, בסוף תקופת יעקב בחרן, כאשר הוא כבר בעל משפחה רחבה ועם חריצי חיים לא מעטים, ומשבח את יעקב על שהוא נזהר מבני חרן ומתייעץ עם לאה ורחל בשדה, ואגב כך גם משבח המדרש את "בני המזרח" שנושקים על היד ולא על הפה. האם ניתן לקשר מדרש זה עם הנושא שלנו? האם הוא בא לבקר את יעקב שלא נהג כאנשי המזרח (אך מצניע ביקורת זו ע"י מיקום דרשה זו על הפסוק שלעיל)? לסיכום כל המדרשים שהבאנו עד כאן, ולפני שנעבור לפרשני המקרא, נראה שהמדרש יכול להכיל את מעשהו של יעקב בהקשר של קרבה משפחתית שאין עמה משום פריצות או תפלות, אבל לא בלי ביקורת.

²⁴ במעבר לפרשני המקרא, ראש וראשון לכולם הוא רש"י פרשנדתא, אלא שרש"י מפתיע דווקא בשתיקתו בנושא שלנו. פירושו לקוח, ללא ספק, מבראשית רבה פרשה ע סימן יב (השני שהבאנו מראש הדף), אבל הוא מביא רק חלק ממנו. רש"י טורח לצטט את החלק במדרש מפסוק י הדן בכוחו הרב של יעקב ועובר, בפסוק יא לדון בבכיו של יעקב. ונשיקתו של יעקב לרחל, להיכן נעלמה? מה פשר שתיקה או דילוג אלה של רש"י (אם ניתן בכלל לדון במה שרש"י בחר שלא לפרש)? האם מנסה רש"י לעקוף כאן מכשול, או שמא, אדרבא, אין לרש"י שום בעיה עם נשיקתו של יעקב לרחל?

²⁵ בדומה למדרש רבה לעיל: "כמעביר פקק מעל צלוחית". ראו פירוש צרוח המור (רבי אברהם ב"ר יעקב טבע, ספרד, פורטוגל, מרוקו, מאה 15): "כי בראותו אותה חשקה נפשו בה. וידוע כי החושקים ואוהבים אשר אומרים שיעשו גבורות ונפלאות עד אין

וישק - כיון שראתה שעשה כל זה בעבורה קבלה נשיקתו: ויבך - זו היא בכיה של שמחה ומרוב אהבה והמית הלב.²⁶

אבן עזרא בראשית כט יב - אימתי הזדהה יעקב

ויגד יעקב לרחל מאוחר, וטעמו וכבר הגיד יעקב לרחל, ואחר כך וישק. ורבים כמוהו.²⁷

רמב"ן בראשית פרק כט - נשיקה על הראש

... או שהיה לבן צנוע ממנו (מיתרו) כי משפחת אברהם כשרה וצנועה, ורחל היתה קטנה ואין לחוש לה. וזה ענין וישק יעקב לרחל. או הוא כדברי רבי אברהם (לעיל כז כז), כי נשיקה בלמ"ד איננה בפה, רק נשק אותה על ראשה או על כתיפה.²⁸

ר' חיים פלטיאל בראשית פרק כט - תשוקה, לא נשיקה

וישק יעקב לרחל. תימה הוא שנשק אשה שלא ראה מימיו, ועוד שבכה ואין נשיקה ע"י בכיה! לכן יש לומר שהוא כמו "ואל אשך תשוקתך". ועוד יש לומר, שהיה תאב ליקח אותה שראה שיהיה לה בנים שבחלקם יבנה בית המקדש. "וישא קולו ויבך" לפי שלא תקברו (עמו ועוד שבא בידים ריקניות).²⁹

הכתב והקבלה בראשית כט יא פרשת ויצא - נפשות מתאחדות

"וישק יעקב לרחל". נשיקה עם למ"ד ביד או בכתף או בצואר ע"פ מנהג המדינות, ובלא למ"ד היא בפה (ראב"ע). ורבותינו אמרו במדרש רבה: כל נשיקה לתפלות בר מן תלת: נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים ונשיקה של פרישות וגו'. ר' תנחומא אומר: אף נשיקה של קריבות, שנאמר: וישק יעקב לרחל. כי סיבת הנשיקה היא לרוב אהבה וחשק הבורח בלב להתחבר יחד עד ששפתותיו משיקות איש אל אחיהו. מלבד אלה השלושה שהם צובעות מצד אהבת הנפש. כי נפשו אוהבת את נפש רעהו ומדרך אלו השלושה שתתעורר הנפש

מספר. וכל שכן אם החשוקה היא לפני החושק והאוהב. שיכניס עצמו בסכנה לעשות מה שאין בחוקו לעשות". האם ייתכן קשר בין הכח הגופני המיוחד לו זכה כאן יעקב "יושב אהלים" והתפרצותו הרגשית?

²⁶ פירוש רד"ק מובן היטב ע"ס מדרש בראשית רבה לעיל ומהווה מעין תשובה לשתיקתו של רש"י. אכן, יש קשר בין מעשה יעקב בגלילת האבן ובין הנשיקה לרחל. רחל רואה את מה שיעקב עשה בעבורה בגלילת האבן ולפיכך קבלה בהבנה את נשיקתו והתקרבותו אליה. לכך נוסף הבכי, כפי שראינו גם במדרש, ששכנע בהתפרצותו הכנה והנקייה של יעקב, לא רק את הרועים, אלא גם ובעיקר את רחל. השילוב: גבורה פיסית, בכי ונשיקה הוא חשוב ואין להפריד בין פסוקים: י, יא ויב. פירוש זה של רד"ק גם נותן מקום ברור למקומה של רחל, גם אם פאסיבי, ולא מתעלם מהצד שלה בכל המעמד.

²⁷ אבן עזרא מציע להחליף את סדר הדברים ולהקדים את פסוק יב לפסוק יא ולומר שקודם סיפר יעקב לרחל שהוא קרוב שלה ורק אח"כ, אולי גם בשל מבט אוהד שהחזירה, הרשה לעצמו לנשק אותה. כך גם בפירוש חזקוני על הפסוק: "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא ואח"כ וישק יעקב לרחל". אבל הוא מציע גם אפשרות להשאיר את סדר הפסוקים כמות שהוא ולהניח שרחל הבינה וקבלה בדיעבד, גם אם אולי לא בשמחה, את מעשיו של יעקב: "דבר אחר: ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, כדי שלא תתגנה על אשר נשקה". כך גם בפירוש ספורנו: "כי אחי אביה הוא - להודיע שלא חטא במוסר כשנשק אותה". וכך גם בפירוש עקידת יצחק: "וכדי שלא תרע עינה למה שנשק אותה שלא כמנהג, אמר ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא, כי אין בזה שמץ דופי וכמו שאמר: מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי (שיר השירים ח)". רחל אם כך הבינה בדיעבד את מעשהו של יעקב, אך עדיין יכולה הייתה לתמוה למה בפרץ רגשות כזה? אולי להבין בתבונה שפרץ זה איננו רק השמחה על פגישת קרוב משפחה, ושהאיש הזה נושא עמו 'מטען'.

²⁸ לאחר שעמד על ההבדלים בין הרועים של מדין ויחסם הרע לבנות יתרו ובין רועי חרן ויחסם הטוב לרועות הצאן בעירם (עניין שכבר ראינו במדרש בראשית רבה, ראו הערה 6 לעיל), מציע רמב"ן שצניעות זו של אנשי חרן איפשרה גם לנערה קטנה לצאת לרעות את הצאן. ומכאן שיעקב נשק לנערה קטנה ואין לחוש לכך. לזה הוא מוסיף את הנשיקה על הראש או על הכתף (ראו שוב בראשית רבה לעיל על בני המזרח שלא נושקים בפה). לא מצאנו ציטוט זה באבן עזרא, אבל מצאנו את פירוש רבי בחיי בן אשר שהולך בדרכו של רמב"ן ואומר: "וישק יעקב לרחל. קטנה היתה, שלא היתה עדיין ראויה ליבעל, ועל כן מסר לבן הצאן בידה ולא מסרו ביד לאה הגדולה ממנה, כי היתה ראויה לאיש ויושבת בבית. או נאמר שהנשיקה הזאת היתה נשיקת הראש או הכתף, כי לא אמר הכתוב בפי רחל". והוא מסיים: "וישא את קולו ויבך. מנהג הקרובים בפגישה". הנשיקה על הראש או הכתף, היות רחל ילדה קטנה, הגילוי שהוא קרוב משפחה ולבסוף גם הבכי, כל אלה מסייעים לפרשני המקרא להפחית את הנשיקה והקרבה הספונטניים לדבר רגיל שהוא "מנהג הקרובים בפגישה". אך שוב דא עקא, מה צריכה ילדה קטנה לחשוב על כך? האם כבר הורגלה לקרובים בבית שבאים ונוהגים כך? ועדיין, הזר שמגיע כאן, אינו מוכר לה מהבית!

²⁹ פרשן זה (אשכנזי, מאה 13-14 תלמיד חבר של מהר"מ מרוטנברג) מתרחק לחלוטין בפשט המקרא ומציע שלא הייתה כאן שום נשיקה, רק תשוקה. הגם שאין שתי מילים אלו מאותו השורש והגם שזה הפך הפסוק: ואל אישך תשוקתך. ובכי ביחד עם נשיקה לא ייתכן כלל. כל הבכי הוא כמו שהמדרש מציע, והתשוקה היא גם לבנים שבחלק נחלתם יבנה בית המקדש (בנימין).

להדבק עם רעהו, עת שרואהו לפרקים אז תתעורר אהבה עזה בלב ... ולר' תנחומא גם בין הקרובים מצד שנפשותם מתאחדות.³⁰

מסכת מגילה דף י עמוד ב

דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה: כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער... והכתיב: "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל!"³¹

שבת שלום מחלקי המים

³⁰ הנה, פירוש מודרני יותר (הרב יעקב צבי ב"ר גמליאל מקלנבורג (מעקלענבורג), מאה 18, תלמיד רבי עקיבא אייגר, רבה של העיר קניגסברג, כתב פירוש זה לתורה כחלק ממלחמתו ברפורמה), אשר מביא תחילה את פירוש אבן עזרא וסיעתו שראינו לעיל, אבל ממשיך במדרש בראשית רבה שראינו לעיל ומוסיף לו, נופך מודרני ומלא רגש של נשיקה הבאה מאיחוד נפשות ואהבת נפש. במקומות רבים נזכרת דרשה זו "שעלתה מן הגולה" והיא מסורת מאנשי כנסת הגדולה שכל פרשה המתחילה במילה "ויהי" יש בה צער, כמו "ויהי בימי אחשורוש", "ויהי בימי שפוט השופטים" ועוד כהנה וכהנה – ראו דברינו [המדרש הזה עלה בידינו מהגולה](#) בפרשת לך לך. הגמרא מקשה ממספר מקומות בהם "ויהי" במקרא אינו של צער כמו "ויהי ערב ויהי בוקר" במעשה הבריאה, "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה" של השלמת בניין מקדש שלמה וגם מהפסוק בפרשתנו: "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל". משמע שהיה זה מפגש של שמחה. ואנו רק נוסיף (אילו זכינו לשבת שם בבית המדרש בו נכתבה מסכת מגילה) שאמנם אין כאן צער, שהרי זכה יעקב להגיע בשלום לחרן, אבל המפגש עם רחל גם לא היה שמחה כפשוטה, אלא שילוב של כאב, צער, שמחה, התפעמות, השתאות והתאהבות, הכל ברגע אחד של פורקן רגשות אדיר – רגע של נשיקה ובכיה. שהרי בדרך החתחתים של יעקב, אבי בית ישראל, אשר משתרעת על פני למעלה משש פרשות בתורה, היו בה עוד נשיקות מהולות בבכי (ראו הערה 2 לעיל). דרך זו מתחילה כאן במפגש עם רחל.